

VWS OMGEVINGSANALYSE COVID-19

Analyseperiode 12:00 uur d.d. 28 oktober – 12:00 uur d.d. 29 oktober

5.1.2e Directie Communicatie Vragen? Mail naar 5.1.2e@minvws.nl

Wie is getroffen? (1 ^e ring)	Wie is betrokken? (2 ^e ring)	Wie voelt zich betrokken? (3 ^e ring)
<ul style="list-style-type: none"> Nederlanders overleden aan COVID-19 Patiënten die reguliere zorg nodig hebben Zorgpersoneel 	<ul style="list-style-type: none"> Familie, vrienden, omwonenden van getroffen Nederlanders Ziekenhuisbestuurders 	<ul style="list-style-type: none"> Algemeen publiek Politici Vakbonden en beroepsverenigingen

Samenvatting

- Experts schetsen 'doemscenario's' om aan te geven hoe erg het op dit moment gesteld is met de reguliere zorg en wat er gebeurt als deze trend doorzet. Ziekenhuizen zien nog 'geen enkele' afname in de stijging van het aantal coronapatiënten. Kabinetsadviseur Bianca Buurman denkt dat het aantal coronapatiënten de komende vier weken verdubbelt. Ernst Kuipers schat dat er eind november 4.500 coronapatiënten in de ziekenhuizen liggen, waarvan meer dan 1.200 op de IC's. Diederik Gommers voorziet alarmfase één, waarbij de reguliere zorg meer afgeschaald gaat worden van het in het voorjaar; "...dan [...] ontstaat er paniek in de ziekenhuizen."
- Uit een rondgang van het ANP langs 8 Nederlandse ziekenhuizen blijkt dat het ziekteverzuim onder zorgpersoneel in sommige ziekenhuizen 'sterk verschilt', aldus ANP. Het ziekteverzuim wordt veroorzaakt door medewerkers die positief getest zijn, in quarantaine zitten of kampen met mentale klachten. Uit een bespreking van de cijfers blijkt dat alleen het Martiniziekenhuis in Groningen en het Radboudumc onder de 'normale' grens zitten wat betreft ziekteverzuim. Wel 'zijn er weinig uitwijkmogelijkheden', laten ook die ziekenhuizen weten. Uit de rondgang blijkt ook dat de veerkracht onder het zorgpersoneel gedaald lijkt te zijn; de tweede golf zou door het zorgpersoneel anders ervaren worden dan de eerste golf. Na 'we gaan dit met z'n allen de kop indrukken', klinkt nu 'daar zitten we dan met z'n allen en waar eindigt dit?' in het voorjaar stonden in Apeldoornse en Nijmeegse ziekenhuizen manden vol chocola en bossen bloemen, maar 'nu is er niets', schrijft Omroep Gelderland.
- Wat de veerkracht van het zorgpersoneel niet ten goede komt is de aanhoudende discussie rondom de salarissen in de zorg. Trouw schrijft dat de 'crisisfeer' goed voelbaar was toen het in het coronadebat ging over de 'per ongeluk' aangenomen motie van Wilders over de verhoging van zorgsalarissen. Het onderwerp zorgt al langere tijd voor ophef; de Volkskrant spreekt van een 'politieke kettingbotsing'. CNV Zorg & Welzijn noemt de keuze van het kabinet om niks met de motie te doen 'ongelofelijk'. FNV vindt het 'volstrekt onacceptabel' en zegt minister Van Ark 'ter verantwoording' te roepen. Vicevoorzitter Kitty de Jong zegt dat de minister 'percentages uit de hoge hoed tovert', wanneer ze wijst op de afgesproken cao-loonstijgingen voor 2020 en 2021. De vakbond zou zich niet herkennen in de cijfers. 'Een nieuwe bloedstollende hoofdelijke stemming' zal dan ook niet lang uitblijven, concludeert de Volkskrant.
- Naar aanleiding van het persmoment op dinsdag komt de crisiscommunicatie weer eens ter sprake. Over het persmoment werd in de Kamer veel 'gemopperd', zo stelt politiek-verslaggever Joost Vullings (EenVandaag). Het zou een 'steen des aanstoots' zijn, schrijft De Telegraaf in haar commentaar. De crisiscommunicatie kraakt (De Telegraaf) en is 'behelpen' (de Volkskrant). Het kabinet sprak niet eenduidig over de verlenging van het laatste maatregelenpakket, wat veel onrust veroorzaakte (de Volkskrant). Volgens Telegraaf-columnist Martin Visser was deze spraakverwarring 'heel illustratief' voor het crisismanagement van het kabinet. "Het zou ondernemers en de rest van de samenleving enorm helpen als er een geïntegreerde crisisaanpak was, in plaats van de huidige eilandjesaanpak", schrijft Visser.

Karakterisering

- Aandacht voor de verscherping van coronamaatregelen in de rest van Europa en de verschillende Europese landen die (weer) op slot gaan. 'Straks is heel Europa 'rood'' (NRC); 'Heel Europa koerst af op inktzwarte periode' (De Telegraaf).

SISOS (Slachtoffers – Identiteiten – Schade – Oorzaken – Scenario's)
Slachtoffers

- RIVM meldt tussen dinsdag- en woensdagochtend 8.123 positieve tests en 54 coronagerelateerde sterfgevallen, maar deze aantallen zijn niet compleet. Een deel van de cijfers is niet verwerkt vanwege een technische storing.
- Schaatster Michelle de Jong is positief getest op het coronavirus.

Identiteiten

- Uit cijfers van de GZA blijkt dat 260 asielzoekers positief getest zijn op corona (van maart tot en met 25 oktober).

Oorzaken

- Uit twee nieuwe onderzoeken (uit Zwitserland en de VS) blijkt dat het virus dat momenteel rondgaat in Europa een agressievere variant is van het virus dat eind vorig jaar ontstond in Wuhan. Nu zit er een aminozuur 'glucine' (G) in, waar oorspronkelijk 'asparagine' (D) in zat.

Scenario's

- Hoogleraar ouderenzorg, kabinetsadviseur en verpleegkundige Bianca Buurman verwacht dat het aantal coronapatiënten de komende vier weken verdubbelt. Als dit gebeurt wordt de normale ziekenhuiszorg nog harder geraakt dan in het voorjaar.

- LNAZ-voorzitter Ernst Kuipers zegt dat er eind november 4.500 coronapatiënten in de ziekenhuizen zullen liggen, van wie meer dan 1.200 op de IC's. Als Kuipers gelijk krijgt, wordt het alarmfase één in de ziekenhuizen, zegt IC-voorzitter Diederik Gommers. "Dan kom je echt in de knel en ontstaat er paniek in de ziekenhuizen. [...] Als dit zo doorgaat, moeten we de normale zorg heftiger afschalen dan in het voorjaar."
- Viroloog en OMT-lid Marion Koopmans voorspelt: "Het zou kunnen zijn dat in de tweede helft van december de eerste versoepelingen te zien zijn. Maar we moeten rekening houden met een kerst met beperkingen."

Informatiebehoefte

Welke informatievragen leven er bij getroffen?

- Via de social kanalen van minister De Jonge vraagt men waar de noodziekenhuizen blijven om de reguliere zorg te ontlasten. Ook via de kanalen van VWS wordt discussie gevoerd over dit onderwerp.
- Via de social kanalen van minister De Jonge denkt men dat de aantallen positieve tests veel te laag zijn omdat niet alle commerciële tests worden meegenomen in de aantallen. Ook via de kanalen van VWS het geluid dat de cijfers niet kloppen. Daarbij uit men kritiek op de ICT-storing bij de RIVM.
- Via de social kanalen van VWS vraagt men waarom een lockdown nodig is, 'andere landen hebben er geen gehad?'
- Via de social kanalen van VWS wordt gevraagd om ondertiteling bij de persconferentie voor slechthorenden en mensen die Nederlands niet verstaan. Ook oppert men een testlijn te openen voor mensen die Arabisch spreken.
- Via de social kanalen van VWS komen veel vragen en zorgen langs over het tekort aan de griep prik.
- Via de social kanalen van VWS wordt gevraagd of mondkapjes nou verplicht zijn.
- In de regio Amsterdam-Amstelland is de GGD opgeschaald naar 5800 testen per dag, maar die blijven grotendeels onbenut. Al bijna een week wordt 35 tot 50% van de coronatests niet gebruikt. De GGD zegt een forse daling te zien van bezoekers die buiten de regio wonen, omdat ook in de eigen regio is opgeschaald. Maar ook bij de bezoekers uit Amsterdam-Amstelland ziet de GGD een daling.
- Volgens Noordhollands Dagblad is er grote verwarring rond de vraag hoeveel mensen in een sportschool aanwezig mogen zijn. De nieuwste coronaregels zouden per veiligheidsregio anders worden uitgelegd.

Hoe wordt het incident omschreven (welke facts en figures worden benoemd)?

- De brancheorganisaties voor intermediairs NBBU waarschuwt dat zorginstellingen de "administratieve rompslomp" rondom het aanvragen van de 1.000 coronazorgbonus te groot vinden voor extern ingehuurd. "We kregen van de intermediairs die uitzendkrachten en zzp'ers aan zorgorganisaties koppelen signalen dat de zorgbonusaanvragen niet werden geaccepteerd", zegt hoofd sociaal economische zaken Piet Meij van NBBU. De organisatie kreeg zo'n 200 meldingen en heeft een lijst samengesteld van meer dan dertig organisaties die de bonus niet voor externen aanvragen. Het blijkt een breed probleem te zijn, zegt Meij.
- 'Het is simpel, goedkoop en het helpt waarschijnlijk tegen corona', aldus EenVandaag over vitamine D. Een groeiend aantal experts zou het verstandig vinden om vitamine D bij te slikken. Het kan preventief werken, omdat het de kas op infecties 'wat vermindert', zegt hoogleraar immunologie Huub Savelkoul. "Baat het niet dan schaadt het niet."
- Het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) schakelt de hulp van een kleine groep deelnemers van het Noord-Nederlandse bevolkingsonderzoek Lifelines in om meer inzicht te krijgen in het ziekteverloop bij een coronabesmetting. Een team van wetenschappers heeft circa 130 deelnemers die positief zijn getest op het coronavirus gevraagd extra bloed af te geven.
- Vijf ouderenzorgorganisaties op de Veluwe hebben bij woonzorgcentrum Rehoboth in Wapenveld een gezamenlijke teststraat ingericht.
- Het farmaceutisch bedrijf Johnson & Johnson heeft het onderzoek met zijn coronavaccin hervat.
- In nog drie regio's (IJsselland, Flevoland en Noord-Holland Noord) is het aantal besmettingen zo hoog opgelopen dat de situatie er nu 'zeer ernstig' is. Het risiconiveau van Limburg-Zuid is verhoogt van 'zorgelijk' naar 'ernstig'.
- IJmuiden heeft sinds deze week een commerciële corona-testlocatie.
- Volgens de GGD Hollands Midden melden commerciële snelteststraten niet altijd bij de GGD wie er bij hen positief heeft getest op het coronavirus, hoewel het melden van een positieve test verplicht is. "Doordat ze het niet melden, kloppen de cijfers niet meer. Hierdoor komt de volksgezondheid in gevaar. De cijfers die het RIVM verzamelt, worden onvolledig en daardoor onbetrouwbaar", zo legt een woordvoerder het belang van de meldingsplicht uit.
- RTV Utrecht schrijft dat (lokale) zorgbestuurders worstelen met het nemen van maatregelen om verspreiding van het coronavirus te beperken. "Sommige instellingen kiezen voor een complete lockdown waarbij geen bezoek meer welkom is. Anderen laten nog wel beperkt bezoek toe om eenzaamheid onder bewoners te voorkomen."
- Uit het VAP-onderzoek (Vinger Aan de Pols) onder duizenden bloeddonoren bij Sanquin Bloedvoorziening blijkt dat 6,2% van de Nederlanders antistoffen hebben ontwikkeld. "We zien een uitschieter bij jongere donoren van 18 tot 40 jaar uit Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag", verklaart Sanquin Bloedvoorziening-woordvoerder Merlijn van Hasselt.
- Voorzitter Sophia de Rooij van het Regionaal Overleg Acute Zorgketen (ROAZ) Euregio zegt dat een oplopend aantal coronapatiënten na ziekenhuisopname niet de nazorg krijgt die ze nodig hebben. Dit komt door ziekteverzuim onder VVT-personeel (verpleging, verzorging en thuiszorg). "Die zorg of begeleiding is nodig, want als je behoorlijk ziek bent geweest, kun je niet ineens voor jezelf zorgen."
- Een patiënt van het Canisius Wilhelmina Ziekenhuis in Nijmegen testte twee keer negatief, maar blijkt toch besmet. Achtien mensen (een medepatiënt en vijftien ziekenhuismedewerkers) die met de patiënt in contact kwamen, zijn nu

eveneens besmet met het virus. "We gaan onderzoeken hoe dit heeft kunnen gebeuren", zegt de ziekenhuiswoordvoerder. "We proberen uit te vinden hoe we dit in de toekomst kunnen voorkomen."

- Volgens arbodiensten ArboNed en HumanCapitalCare is het ziekteverzuim in Nederland licht aan het oplopen, maar is het negatieve effect van het virus vooralsnog beperkt zichtbaar in de cijfers. "Toch is de meest gegeven diagnose bij langdurend verzuim met 37% nog steeds 'psychische klachten' en dat blijft een punt van zorg. Vooral omdat we vanuit de eerste coronagolf weten dat psychische klachten vaak pas later optreden, als de piek van de golf weer voorbij is."

Reguliere zorg (in het gedrang)

- Het Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis (ETZ) heeft inmiddels elf van de twintig operatiekamers gesloten. Operaties die niet dringend zijn, worden uitgesteld.
- De Limburgse ziekenhuizen lopen tegen de grenzen aan van het aantal covidpatiënten dat ze kunnen opnemen. Het meest nijpend is de situatie bij VieCuri; daar ligt het vol en moesten woensdag zeven patiënten naar andere ziekenhuizen worden overgebracht.
- De Nederlandse Zorgautoriteit (NZa) meldt dat het aantal verwijzingen van huisartsen naar de ziekenhuizen en de ggz nog steeds lager is dan voor de crisis. Vorige week lag het aantal verwijzingen op 76% van het verwachte aantal onder normale omstandigheden. Het totale aantal gemiste verwijzingen is daarmee opgelopen tot 954.000. Dat betekent volgens de NZa niet dat al deze mensen niet de zorg krijgen die ze nodig hebben, onder meer omdat klachten vanzelf over kunnen gaan. Uit nieuwe analyses blijkt dat vorige maand een deel van de ziekenhuiszorg is ingehaald. Het aantal patiënten was die maand namelijk 19% hoger dan in 2018 en 2019.
- Inwoners van Midden-Brabant die in de avond, nacht of het weekend coronaklachten krijgen, moeten voortaan naar de huisartsenpost in Tilburg. Sinds de eerste coronagolf was Waalwijk hiervoor aangewezen, maar door het toenemend aantal patiënten is die post te klein geworden.

Ziekteverzuim/tekort aan zorgpersoneel

- Uit een rondgang van het ANP blijkt dat de mate van ziekteverzuim en veerkracht onder zorgpersoneel in ziekenhuizen verschilt per ziekenhuis.
- Het Medisch Spectrum Twente in Enschede ziet dat het "in de eerste coronagolf minder zieken had dan normaal, nu is dat meer dan normaal", zegt een woordvoerder. Medewerkers zijn positief getest, moeten in quarantaine, zijn anderszins ziek of thuis "omdat het hen te veel wordt." Het ziekenhuis heeft een aanvraag gedaan voor hulp van het leger, maar die is niet gehonoreerd omdat bij andere ziekenhuizen de nood hoger is. Nu krijgen mensen die niet meer werken de vraag tijdelijk terug te komen, anderen krijgen het verzoek meer te werken. Ook wordt de hulp van personeel van een orthopedische kliniek uit de buurt ingeroepen.
- In het Erasmus MC is meer dan 14% van alle geteste medewerkers positief getest op Covid-19. "Er zijn afdelingen waar het algemeen ziekteverzuim onder verpleegkundigen oploopt tot meer dan 10 procent", aldus een woordvoerder.
- Het Haaglanden Medisch Centrum wil geen aantallen geven, maar het ziekteverzuim loopt sinds half september op.
- Bij het Rijnstate ziekenhuis in Arnhem "kraakt en piept het, iedereen doet zijn stinkende best om alles rond te krijgen."
- In het UMC Groningen is met name op de IC sprake van ziekteverzuim boven de 10%. "Ook zien de in de zorg dat een aantal collega's verhoogd risico op uitval heeft. Medewerkers geven aan niet klaar te zijn voor deze 2^e golf en voelen zich onzeker", zegt een woordvoerder.
- Een jaar geleden was in het Erasmus MC 6,4% van de verpleegkundigen ziek in oktober, nu ligt dat op 7,5%.
- Bestuurder Peter Langenbach van het Maasstad Ziekenhuis in Rotterdam ziet het ziekteverzuim ook oplopen: "In september lag het op 4,6% en nu zitten we in oktober al op 7,1% gemiddeld. Bijna 140 medewerkers zijn positief getest, waarvan sommige met lichte klachten vanuit huis werken. Artsen handelen bijvoorbeeld vanuit huis administratieve zaken af en helpen zo hun collega's in het ziekenhuis."
- Bij het Martiniziekenhuis in Groningen ligt het ziekteverzuim op dit moment lager dan een jaar geleden. Wel verschilt de inzetbaarheid van personeel per dag. "De flexibele schil wordt nu altijd ingezet, dus zijn er weinig uitwijkmogelijkheden", zegt een woordvoerder. Om de drukte op te vangen zijn vier operatiekamers gesloten.
- Bij het Radboudumc fluctueert het verzuim per dag sterk, maar "in het algemeen zien we geen groot verschil vergeleken met deze periode een jaar geleden." Met een verzuimpercentage van 4,5% "zitten we zelfs iets onder het percentage begin dit jaar", aldus een woordvoerder.
- Het Albert Schweitzer ziekenhuis in Dordrecht telt 168 coronagerelateerde zieke mensen, van wie driekwart patiëntencontact heeft. Ze zijn positief getest, moeten in quarantaine of zijn vermoeid. "Dat betekent dat we met kunst en vliegwerk alle roosters proberen rond te krijgen", zegt een woordvoerder. "Zelf wanneer we eventueel een derde corona-afdeling zouden willen openen, lukt dat niet want we hebben het personeel niet."

Wat zien, ruiken, voelen, horen, proeven mensen (zintuigelijke waarnemingen)?

- ANP schrijft dat ziekenhuizen sterke signalen zien dat de tweede coronagolf door medewerkers anders wordt ervaren dan de eerste. Hoewel het niet in cijfers kan worden bevestigd, is er ook ziekteverzuim door vermoeidheid. "In het voorjaar stond iedereen te bruisen van de energie, nu zijn mensen nog vermoeid van die eerste ronde en is de situatie uitzichtlozer. De hele sfeer is anders. Toen heerste het gevoel 'we gaan dit met z'n allen kop indrukken', nu is dat 'daar zitten we dan met z'n allen en waar eindigt dit?'" , vat de woordvoerder van het Albert Schweitzer ziekenhuis in Dordrecht de sfeer samen. Ook het MST Enschede herkent "dat er minder veerkracht is".
- ANBO-woordvoerder Bernadet Naber zegt: "We merken aan de gesprekken op onze speciale coronatelefoonlijn dat veel ouderen vanwege het stijgende aantal besmettingen alweer weken binnen zitten, vaak alleen."

Waarneembaar gedrag (schadebeperking)

Volgen zij onze gedragsadviezen (handelingsperspectieven) op?

- Via de social kanalen van VWS komt kritiek binnen op de NS. Treinen zouden te vol zitten.
- Uit nieuwe data van Flitsmeister blijkt dat het druk blijft op de weg. 'Het dringende advies op thuis te werken lijkt maar mondjesmaat te worden opgevolgd', aldus Dagblad van het Noorden.

Betekenisgeving

Welke oproepen worden gedaan?

- Via de social kanalen van minister De Jonge blijft men vragen om strengere maatregelen.
- Europese Commissie-voorzitter Von der Leyen roept iedereen op zich aan de regels te houden. "Draag een mondkapje, was je handen en kom niet in slecht geventileerde ruimtes."
- Veiligheidsregio's Amsterdam-Amstelland en Gooi- en Vechtstreek doen een dringende oproep om geen Halloween of Sint-Maarten te vieren.
- De arbodiensten ArboNed en HumanCapitalCare roepen werkgevers in het bijzonder op om aandacht te houden voor psychisch verzuim onder hun medewerkers.
- GroenLinks en de Partij voor de Dieren willen een tijdelijk verbod op de verkoop van bijna alle vuurwerk. Zo moet worden voorkomen dat overbelaste ziekenhuizen en huisartsenposten het rond de jaarwisseling nog drukker krijgen met vuurwerkslachtoffers. Verkopers van vuurwerk zouden een financiële compensatie moeten krijgen. De twee partijen worden gesteund door onder meer de politiebond ACP en de beroepsvereniging van Spoedeisende Hulp Artsen.

Welke emoties, waardeoordelen, kwalificaties, kritiek, steun worden gegeven?

- 'Freelancers lopen coronabonus mis' kopt NRC. Freelancers die 'noodgedwongen onbeschermd' hebben gewerkt en zich meerdere keren moesten laten testen door besmette patiënten, zullen de coronabonus niet krijgen. Voor werkgevers (zoals Tante Louise) is het een probleem dat de freelancers de bonus ook bij andere opdrachtgevers zouden kunnen aanvragen. Zorgorganisatie Thebe schrijft dat het aanvragen van de bonus voor externe medewerkers "een te grote opgave" is. "Het ministerie van Volksgezondheid weet ervan, maar heeft geen oplossing", schrijft NRC. Thebe vindt dat de overheid het zelf moet regelen, "om te voorkomen dat de bonus meerdere keren wordt uitgekeerd." Ook aandacht voor de 'duizenden zzp'ers in de zorg die werken voor cliënten met een eigen pgb-budget'. Volgens VWS moeten zij, ondanks het verstrijken van de deadline, wachten op aanvullende instructies.
- Europese Commissie-voorzitter Ursula von der Leyen constateert: "We zijn terug op het niveau van maart en april, en in veel gevallen al ver daar voorbij."
- Bestuurder Sophia de Rooij (MST-ziekenhuis Enschede) maakt zich zorgen over haar personeel. "Houden ze het vol de komende zes maanden? Met die periode houden we toch wel rekening. Zo lang duurt het nog voor het weer een beetje mooi weer wordt en de zomer begint." November wordt volgens De Rooij een spannende maand.
- Hoogleraar ouderenzorg, kabinetsadviseur en verpleegkundige Bianca Buurman waarschuwt: "Het aantal besmettingen is uit de hand gelopen. We weten dat we komende vier weken nog minimaal twee keer zoveel coronapatiënten in het ziekenhuis gaan komen. Tegelijkertijd willen burgers met andere ziekten ook geholpen worden. We hebben gewoonweg de mensen niet om alles te doen." Ook stelt ze het probleem van personeelstekort van voor de coronacrisis aan de kaak; "Voor de coronacrisis kregen we al met 40.000 moeilijk vervulbare vacatures voor verpleegkundigen en verzorgenden." Het is volgens haar dus niet "reëel" dat de coronazorg en de reguliere zorg geleverd kunnen worden.
- Microbioloog Rosanne Hertzberger denkt dat het misschien nodig is om met vaccineren te beginnen, ook als die vaccins nog niet perfect zijn.
- AD besteedt aandacht aan de vraag hoe voetbalspelers 'verantwoord' weer teruggebracht kunnen worden corona. Net zoals voor elke blessure bestaat er een stappenplan.
- Trouw schrijft over 'coronapech' bij PSV. De club moest zeven spelers thuislaten vanwege positieve coronatesten. Daarnaast mochten twee spelers niet mee van de autoriteiten van Cyprus, omdat zij eerder deze maand positief testten.
- Trouw schrijft ook over 'het virus als tegenstander' in de schaatswereld. Corona zorgt voor een 'surrealistische' setting, waarbij 'blikvangers' soms (tijdelijk) uitgeschakeld zijn.
- "Weten dat je zes weken niet open kunt, is beter dan onzekerheid", aldus horeca-expert Wouter Verkerk. Het geeft ondernemers de mogelijkheid om de sector drastisch te veranderen. Opnieuw benadrukken dat het verlengen van de maatregelen een doodsteek is voor de branche, heeft geen zin, denkt Verkerk.

Reisbranche

- Een groep die zich nu ook roert (naast de horeca) is de reisbranche. De hoop op een "goede winter" had de branche al laten varen (AD), maar de branche vreest dat het mogelijk negatieve reisadvies de nekslag wordt. 50/60% van de reisondernemingen zal over een half jaar failliet zijn. "Het omzetverlies ligt met een praktisch volledig gesloten wereld al op zo'n 90%. Het is duidelijk dat we in de touwen hangen en dan komt daar nu nog een advies van het OMT bovenop", zegt zegsvrouw Mirjam Dresmé van brancheorganisatie ANVR.
- ANVR-directeur Frank Oostdam vindt het niet helder hoe lang de maatregelen nog voortduren en spreekt van een 'schemergebied'. Het komt volgens hem als een 'klap' aan, dat middels een 'bijzin' wordt gemeld dat de maatregelen langer van kracht zijn.

Hoe wordt naar de overheid gekeken?

Reacties op het persmoment en het coronadebat

- ROAZ Euregio-voorzitter Sophia de Rooij kijkt met gemengde gevoelens terug naar het persmoment. Zij vindt dat er echt wat moet geburen, "willen we niet een tekort aan bedden en vooral aan medewerkers hebben om mensen de zorg te bieden die ze nodig hebben. [...] dit kan niet alleen afhangen van de mensen in de zorg."
- Politiek-verslaggever Arjan Noorlander (Nieuwsuur) zag tijdens het debat "een worstelende premier". Een worsteling tussen het bieden van perspectief en betrouwbaarheid. Dit leidt volgens Noorlander toch te vaak tot een ingewikkelde, dubbele boodschap. "Waar zijn we eigenlijk aan toe?", luidt de vraag in Den Haag. De Kamer probeert die richting duidelijk te krijgen. Noorlander heeft het over de beloftes die minister De Jonge doet, of biedt hij perspectieven? Nu ook weer met de XL teststraten en de uitrol van een mogelijk vaccin in het eerste kwartaal van volgend jaar.
- Politiek-verslaggever Ron Fresen (NOS) zegt dat het kabinet wel zal oppassen met dingen beloven, omdat dat het afgelopen half jaar vaak niet goed heeft uitgepakt.

Crisiscommunicatie

- Het woord 'lockdown' proberen regeringsleiders, volgens NRC, behoedzaam te vermijden, maar 'déjà vu's naar dit voorjaar zijn moeilijk te onderdrukken', schrijft de krant.
- 'Kamer kraakt crisiscommunicatie', kopt De Telegraaf. De krant schrijft dat het persmoment een 'steen des aanstoots' was, het kabinet sprak geen eenduidige boodschap.
- Telegraaf-columnist Martin Visser schrijft dat 'de spraakverwarring tussen de minister van Volksgezondheid en de staatssecretaris van Economische Zaken' compleet is. Deze spraakverwarring is, volgens Visser, 'helaas illustratief' voor het crisismanagement van het kabinet. "Het zou ondernemers en de rest van de samenleving enorm helpen als er een geïntegreerde crisisaanpak was, in plaats van de huidige eilandjesaanpak", schrijft Visser.
- De Volkskrant schrijft dat de Kamer gisteren verzuchtte: 'Dit kabinet en crisiscommunicatie: het blijft behelpen.' Het persmoment van dinsdag zou 'onrust' hebben veroorzaakt.
- Volgens politiek commentator Joost Vulling (EenVandaag) werd er tijdens het coronadebat veel 'gemopperd' over het persmoment van dinsdag, de Kamer vond het 'verwarrend'.

Salarissen in de zorg

- Trouw schrijft 'de crisissfeer in deze tweede golf was goed voelbaar toen het ging over de salarissen in de zorg'.
- De Volkskrant schrijft over een 'politieke kettingbotsing'. De krant schrijft dat "de reeks onoplettendheden die zich inmiddels heeft voorgedaan in het lang slepende debat over de salarissen in de zorg onovertroffen is." Een 'constante' reactie van het kabinet luidt dat die verhoging er niet komt. Maar 'een nieuwe bloedstollende hoofdelijke stemming' zal niet lang uitblijven, volgens de krant.
- FNV gaat minister Van Ark maandag "ter verantwoording roepen". De FNV hekelt de keuze van het kabinet om niets te doen met een aangenomen motie om salarissen in de zorg te verhogen; "volstrekt onacceptabel." Vicevoorzitter Kitty de Jong zegt: "Wij vinden dat zij zich moet houden aan haar beloftes en met concrete maatregelen moet komen voor de mensen die werken in de zorg." De Jong vindt het "wel heel erg makkelijk" om dit besluit van de Kamer door een "foutje, bedankt" naast je neer te leggen. Volgens De Jong moet de minister ophouden met "percentages uit de hoge hoed toveren" waar de vakbond zich helemaal niet in herkent. "Er wordt gelogen over de salarisverhogingen."
- Voorzitter van CNV Zorg & Welzijn Anneke Westerlaken reageert: "Reactie kabinet op aangenomen motie over salaris zorgpersoneel. Samengevat: we doen het niet. Ongelofelijk. De ruimte voor loonafspraken is volgend jaar te krap. Nadat we als samenleving op zorgmedewerkers leunen, verliezen ze volgend jaar koopkracht."
- Via de social kanalen van minister Van Ark komen negatieve reacties binnen op het bericht dat de minister de aangenomen motie over het verhogen van de borgsalarissen niet gaat uitvoeren.

Trends in vertrouwen in de maatregelen

- Het hoofdredactioneel commentaar van Trouw stelt dat het kabinet 'aarzelt' om strengere maatregelen te nemen, maar 'dat valt niet goed te begrijpen, want in de zorg zijn alle alarmklokken al afgegaan'. Een volledige lockdown zou er volgens de krant alleen nog voor kunnen zorgen dat het noodscenario niet te lang duurt.
- Trouw kopt ook: 'Druk op Rutte om harder in de grijpen'. De krant schrijft dat premier Rutte alvast waarschuwt; 'er komen volgende week waarschijnlijk extra coronamaatregelen aan'.

Opiniepeilingen

- Uit een enquête van de ANBO (van vorige week vrijdag) blijkt dat ruim 41,9% van de Nederlandse ouderen dit jaar Kerstmis alleen of hooguit met de eigen partner denkt te vieren. Een kleine 13% heeft voorsnog het plan die dagen 'alleen met ons eigen huishouden' door te brengen. Zo'n 27% zal thuis mensen ontvangen of zelf op bezoek gaan bij familie of vrienden. Slechts 0,6% gaat 'online iets speciaals doen met elkaar'. Een derde zegt sowieso nog geen echte plannen voor de feestdagen te hebben gemaakt. De inhoud van de feestdagen ziet er niet wezenlijk anders uit als in andere jaren. Zo'n 15% blijft hopen op een versoepeling van de maatregelen en wil graag met kerst naar een voorstelling in het circus of theater. De senioren kijken niet uit naar de jaarwisseling: de helft zegt niet bijzonders te gaan doen, 62% viert dat feest alleen (of met de partner) en meer dan 70% zegt zeker binnen te blijven. Dit verwachten de ouderen van 2021: 60% verwacht dat er een coronavaccin komt, 25% dat de coronamaatregelen versoepeld zullen worden en 14,6% dat het leven weer als vanouds wordt.